Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

Dnro V/602/2023

26.1.2023

Hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Asiantuntijakuuleminen 26.1.2023

Valviran lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle kirkkolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 108/2022 vp)

Diakoniatyön suhde sosiaali- ja terveydenhuollon sääntelyyn

Hallituksen esityksessä uudeksi kirkkolaiksi säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä diakoniatyössä viittaamalla sosiaali- ja terveydenhuollon erityislakeihin (8 luku). Valvira lausuu siltä osin kun luvussa 8 on kyse sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan viittaavista säännöksistä. Valvira ei muilta osin ota kantaa henkilötietojen käsittelyyn, vaan niissä toimivaltainen viranomainen on tietosuojavaltuutetun toimisto.

Lain esitöiden mukaan kirkkolain 3 luvun 1 §:n mukaiseen diakoniaan kuuluu vaikeuksissa olevan ihmisen kokonaisvaltaista auttamista kuten hengellisen, henkisen, aineellisen ja sosiaalisen avun antaminen sekä autettavan terveydellisen toimintakyvyn tukeminen. Diakoniatyö tekee usein yhteistyötä kunnan järjestämän mielenterveys-, vammais-, kriminaali- ja päihdetyön sekä sosiaalityön kanssa. Vaikka osalla diakoniatyön tekijöistä on sairaanhoitajan tutkinto, diakoniatyössä hoitotoimenpiteitä tehdään hyvin vähäisessä määrin, jos lainkaan. Diakoniatyöntekijät kuuluvat Valviran ylläpitämään rekisteriin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöinä.

Lakiehdotuksen 8 luvun 1 §:n 2 momentin 1-kohdan mukaan henkilötietojen käsittelyyn diakoniatyössä sovellettaisiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki) 11 ja 13 §:ää ja 3 lukua, sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annettua lakia (254/2015) sekä potilaan asemasta ja oikeudesta annetun lain (785/1992, jäljempänä potilaslaki) 12 ja 13 §:ää.

Mainitun 8 luvun 1 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan diakoniatyössä voidaan kerätä muun muassa avustettavien henkilöiden yleistä terveydentilaa koskevia tietoja sekä sosiaalisia suhteita kuten perheolosuhteita koskevia tietoja, jos tiedot avustettavan henkilön avun tarpeen kannalta ovat välttämättömiä. Henkilötietojen käsittelyyn on aiemmin sovellettu henkilötietojen suojaa koskevia yleislakeja, tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia sekä tietojen luovuttamiseen julkisuuslakia. Ehdotuksen mukaan diakoniatyötekijöiden ammattipätevyyden kautta myös asiakas- ja potilastietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä on osaksi sovellettu diakoniatyöhön. Mainitussa säännöksessä viitattaisiin siihen sosiaali- ja terveydenhuollossa sovellettavaan asiakas- ja potilastietojen käsittelyä koskevaan lainsäädäntöön, jota käytännössä on jo osaksi sovellettu diakoniatyössä tietojen käsittelyyn ja jonka muutoin voidaan katsoa soveltuvaksi kirkon harjoittamaan diakoniatyöhön.

kirjaamo@valvira.fi Puhelin 0295 209 111 www.valvira.fi

PL 43, 00521 Helsinki
Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Faksi 0295 209 700

Koskenranta 3, 96100 Rovaniemi
Faksi 0295 209 704

Ehdotuksen mukaan osaan (diakoniatyön) viranhaltijoista koskee laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015), jonka 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollon ammattihenkilön velvollisuutena on noudattaa ammattitoiminnassaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä asiakastietojen käsittelystä säädetään. Terveydenhuollon ammattihenkilöitä velvoittaa puolestaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 16 §:ssä säädetty velvollisuus potilasasiakirjan laatimisesta, säilyttämisestä ja salassapidosta sekä lain 17 §:n mukainen salassapitovelvollisuus. Esitöiden mukaan tilanteen selkeyttämiseksi olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista, että kirkkolaissa säädettäisiin riittävän täsmällisesti sovellettavasta lainsäädännöstä.

Valvira toteaa, että potilaslain 2 §:n 1 momentin 2-kohdan mukaisesti terveyden- ja sairaanhoidolla tarkoitetaan potilaan terveydentilan määrittämiseksi taikka hänen terveytensä palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt tai joita suoritetaan terveydenhuollon toimintayksikössä. Vastaavasti asiakaslain 3 §:n 2-kohdan mukaan sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 14 §:ssä mainittuja sosiaalipalveluja sekä mainittuihin palveluihin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön tai perheen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n 1 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Vastaavasti sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 4 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatillisen toiminnan päämääränä on sosiaalisen toimintakyvyn, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen ja hyvinvoinnin lisääminen.

Valvira toteaa näkemyksenään, että vaikka diakoniatyötä tekevät henkilöillä voi olla sosiaali- ja terveysalan taustakoulutus ja he voivat olla merkittyinä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin (esimerkiksi laillistetut sairaanhoitajat ja sosiaalityöntekijät), ja diakoniatyöhön voi sisältyä asiakkaiden sosiaali- ja terveydentilan tukemiseen ja auttamiseen liittyviä toimintoja, ei diakoniatyössä ole varsinaisesti kyse sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä tai tuottamisesta eikä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ammatinharjoittamisesta siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon erityisaleissa edellä todetun mukaisesti säädetään. Valviralla ei ole tämän vuoksi esimerkiksi toimivaltaa ohjata tai valvoa kirkon diakoniatyötä eikä diakoniatyöntekijöiden toimintaa, vaikka he olisivatkin sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Kirkon tuottamat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut

Edellä todetun mukaisesti diakoniatyö ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa. Mikäli diakoniatyön yhteydessä asiakkaalle annettaisiin nykyisin terveyden- tai sairaanhoitoa taikka sosiaalihuollon palveluita (esimerkiksi sosiaaliohjausta, perheneuvontaa tai psykoterapiaa), tilanteessa tulisi tältä osin sovellettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja palveluita koskeva substanssisääntely, mukaan lukien hoitoa tai hoivaa antavan ammattihenkilön velvollisuus laatia asianmukaiset asiakas- ja potilasasiakirjat tätä varten säännösten edellyttämällä tavalla. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden

tuottaminen edellyttää itsenäisen ammatinharjoittajan ilmoituksen tekemistä taikka yksityisen terveydenhuollon luvan hakemista. Diakoniatyö ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden antaminen on erotettu lainsäädännössä toisistaan.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa laissa sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (HE 299/2022 vp, jäljempänä valvontalaki) kirkko luettaisiin yhdeksi julkiseksi palveluntuottajaksi, jonka tulisi rekisteröityä Valviran ylläpitämään valtakunnalliseen palveluntuottajien rekisteriin (Soteri) voidakseen tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Valviran käsityksen mukaan valvontalain sääntely tarkoittaisi, että kirkon tulisi jatkossa rekisteröityä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajaksi, mikäli se antaisi esimerkiksi sosiaalihuoltolain 14 §:n mukaisia palveluita. Ehdotettu uusi valvontalaki ei kuitenkaan muuttaisi edellä kuvattua nykytilaa, jossa diakoniatyötä ei ole säädetty itsessään sosiaali- tai terveydenhuollon palveluksi, vaikka sitä antaisivatkin diakoneina työskentelevät sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt.

Asiakas- ja potilastietoja koskevasta sääntelystä

Sosiaali- ja terveydenhuollossa syntyvien asiakas- ja potilastietojen kirjaaminen palvelee hoidon ja hoivan suunnittelun, toteutuksen ja seurannan tarkoitusta. Asiakas- ja potilastietojen käsittelyn perusteena on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetun lain (784/2021, asiakastietolaki) 15 §:n 1 momentin mukaisesti oltava aina asiakas- tai hoitosuhde tai muu lakiin perustuva oikeus. Hoidossa syntyvien ja siinä käytettävien tietojen kirjaaminen edellyttää palvelunantajan asiakas- tai potilastietorekisteriä.

Ehdotetun kirkkolain esitöiden mukaan jos (diakoniatyössä) terveydenhoitotoimenpiteitä tehdään, välitetään tieto toimenpiteestä pääsääntöisesti potilasasiakirjoja ylläpitävälle kunnan terveydenhuoltoviranomaiselle (3 luvun 1 §:n yksityiskohtaiset perustelut). Valvira toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisvastuu on siirtynyt kunnilta hyvinvointialueille 1.1.2023 niin sanotun sote-uudistuksen myötä, eikä kunnilla enää ole tehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon osalta terveyden edistämisen poikkeusta lukuun ottamatta. Valviran näkemyksen mukaan diakoniatyössä syntyviä tietoja ja niiden kirjaamista ei pitäisi rinnastaa hoidossa ja hoivassa käsiteltäviin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas- ja potilasasiakirjatietoihin. Asiakkaalle annettavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteet ja palvelut on pidettävä selkeästi erillään diakoniatyöstä, ja hoidossa on aina noudatettava sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöä.

Lopuksi

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 4/2020) on pidetty tärkeänä, että diakoniatyössä avustettavien henkilöiden arkaluontoisten tietojen käsittely, säilyttäminen ja suojaaminen edellyttää mahdollisimman kattavaa, täsmällistä ja tarkkarajaista lainsäädäntöä yksilön oikeuksien suojelemiseksi. Valvira ei kuitenkaan pidä tarkoituksenmukaisena, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen kirjaamista koskevia säännöksiä ulotettaisiin sovellettavaksi tilanteisiin, joissa ei ole kyse sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen antamisesta tai ammattihenkilön ammattitoiminnasta. Valvira pitää tärkeänä, että säädettävässä kirkkolaissa erotettaisiin selkeästi diakoniatyö ja siinä syntyvien tietojen käsittelyä

Valvira
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto

koskevat säännökset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista ja ammattitoiminnasta ja niihin liittyvistä säännöksistä.

Ratkaistu: 26.01.2023
Ratkaisija: Henriksson Markus
Virka-asema: Ylijohtaja
Esittelijät:
Malava Arttu, Lakimies

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asiankäsittelyjärjestelmässä.
Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Lisätietoja

Asiasta antaa tarvittaessa lisätietoja lakimies Arttu Malava, puh. 0295 209 231